

СУЧАСНІ ФОРМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ

В статті розглянуто можливість використання сучасних форм фінансового забезпечення інноваційної діяльності. Проаналізовано витрати на НДДКР у провідних країнах світу, досліджено стан фінансування інноваційної діяльності вітчизняними підприємствами. Проаналізовано та запропоновано до використання у діяльності вітчизняних підприємств таких форм фінансового забезпечення інноваційної діяльності як іноземне інвестування, венчурне фінансування, кластери. Наголошено на доцільності активізації співпраці промислових підприємств із вищими навчальними закладами.

Ключові слова: фінансове забезпечення, венчурне фінансування, іноземне фінансове забезпечення

DZHEDZHULA V.V., YEPIFANOVA I.YU.
Vinnitsa National Technical University

MODERN FORMS OF FINANCIAL PROVISION OF INNOVATIVE ACTIVITY

Active introduction of innovations is the main driving force, which is capable to improve a financial condition of the domestic enterprises. Innovative activity demands the appropriate level of financial provision. The purpose of this work is definition the priority directions of improvement forms of financial provision of innovative activity at the domestic enterprises.

In article the possibility of using modern forms of financial provision of innovative activity is considered. Expenses on R&D in the leading world's countries are analyzed, the condition of financing of innovative activity by the domestic enterprises is investigated. Such forms of financial provision of innovative activity as foreign investment, venture financing, clusters are analyzed and offered for using in activity of the domestic enterprises. It is noted about the expediency of enhancing cooperation of the industrial enterprises with higher educational institutions.

It is defined that using of modern forms of financing provision of innovative activity demands close cooperation of the state and business, a number of steps at all institutional levels.

Keywords: financial security, venture financing, foreign financial security

Постановка проблеми. В сучасних умовах більшість промислових підприємств знаходиться у кризовому фінансовому стані і нездатна конкурувати на міжнародному ринку товарів. Однією з причин такої ситуації є низький рівень інноваційної діяльності, спричинений економічною кризою, політичною нестабільністю. Саме активне впровадження інновацій є основною рушійною силою, яка здатна суттєво покращити фінансовий стан вітчизняних підприємств. Інноваційна діяльність потребує належного рівня фінансового забезпечення.

На сьогодні досить актуальним є питання використання сучасних форм фінансового забезпечення інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані із визначенням сутності інновацій досліджувались такими вченими як О. Ф. Андросова, Т. П. Бубенко, М. П. Войнаренко, В. М. Гець, Г. Менш (Mensh G., 1979), М. Калецькі (M. Kalecki, 1963), В. П. Семиноженко, П. С. Харів, Й. Шумпетер (J. Schumpeter, 1934), А. В. Череп.

Будь-яка діяльність, в тому числі й промислових підприємств, потребує належного рівня фінансування. Питання фінансів та фінансування діяльності розглядали А. Альтман (Altman E. I., 1984), Аслі Деміргуч-Кунт (Asli Demirguc-Kunt, 2006), А. Грошпеллі, М. Міллер (Merton H. Miller, 1958), Ф. Моділі'яні (Franco Modigliani), Е. Нікбахт, Торстен Бек (Thorsten Beck), У. Шарп. Увага приділяється й питанням фінансування інноваційної діяльності, зокрема в працях Г. В. Возняк, В. В. Зимовця, І. В. Зятковського, О. М. Колодізева, А. Я. Кузнецової, О. І. Москаля. Разом з тим, актуальним залишається питання ефективного використання сучасних форм фінансового забезпечення інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств.

Метою даної роботи є визначення пріоритетних напрямів покращення форм фінансового забезпечення інноваційної діяльності вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна модель розвитку економічних систем передбачає досягнення прикладного результату за допомогою множинних нелінійних взаємодій різних компаній, університетів, науково-дослідних установ і громадських організацій. Разом з тим, вітчизняні науково-промислові регіональні комплекси в переважній більшості є розрізненими організаціями, які не об'єднані між собою коопераційними і більше того інтеграційними зв'язками. Одиначні спільні проекти науково-дослідних організацій і промислових підприємств не можна назвати економічною стратегією розвитку науково-промислових комплексів [1].

В Україні держава практично не мотивує вітчизняні підприємства до реалізації активної інноваційної діяльності, спрямовує значні ресурси на підтримку сировинного сектору економіки. В

результати таких дій в сучасних умовах на думку [2], з якою неможливо не погодитись, серйозною проблемою є не відсутність фінансових ресурсів, а ідей для інвестування дешевих грошей, які залучаються переважно на спекулятивні ринки.

Існує значна кількість причин низького рівня інноваційної діяльності, серед яких однією з основних є не лише відсутність інноваційних ідей, проте й неналежний рівень фінансового забезпечення. Для формування концепції фінансового забезпечення інноваційної діяльності на думку низки авторів [3] потрібно в першу чергу чітко ідентифікувати об'єкт фінансування, визначити етапи інноваційного процесу та обґрунтувати релевантні форми та інструменти фінансування або їх комбінації для кожного з них.

Загальною світовою тенденцією є зростання витрат на НДДКР з метою створення та подальшої комерціалізації наукових знань. Зростають як абсолютні витрати на наукову та науково-технічну діяльність (табл. 1), так і відносні – їх питома вага у ВВП.

Таблиця 1

Валові внутрішні витрати на НДДКР (млрд. дол.)*

Країна	2003р.	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.
США	293,9	305,6	328,1	353,6	380,7	407,6	406,4	410,1	428,7	436,1	457,0
ЄС	211,1	218,7	230,2	253,8	270,7	294,2	300,1	308,6	328,4	336,6	342,4
Франція	36,9	38,0	39,2	42,0	44,0	46,5	49,8	50,7	53,4	54,5	55,2
Німеччина	59,5	61,3	64,3	70,2	74,0	82,0	82,8	87,8	96,3	100,7	101,0
Великобританія	31,1	32,0	34,1	37,0	38,7	39,4	39,4	38,1	39,1	38,9	39,9
Китай	56,4	69,3	85,7	104,3	122,9	144,7	184,4	213,0	247,8	293,1	336,5
Японія	112,2	117,6	128,7	138,6	147,6	148,7	137,0	140,6	148,4	151,8	160,2

* складено за даними [4]

Разом з тим, динаміка зміни витрат вітчизняних підприємств на інноваційну діяльність не має стійкої динаміки зростання: впродовж 2004-2008рр. загальна сума витрат на інноваційну діяльність згідно із даними [5] збільшувалась із 4534,6 млн. грн. в 2004р. до 11994,2 млн. грн. в 2008р., зменшившись у 2009р. до 7949,9 млн. грн., зростала у 2010-2012рр. до 11480,6 млн. грн. В 2012-2014рр. витрати на інноваційну діяльність зменшувались, що спричинене складною економіко-політичною ситуацією в країні, і в 2015р. спостерігається зростання витрат на інноваційну діяльність до 13813,7 млн. грн.

Усі фінансові ресурси, які підприємство може використовувати для інноваційної діяльності, можна поділити на власні, залучені та позичені. Для більшості вітчизняних підприємств саме залучені фінансові ресурси є найбільш цікавими й бажаними, зважаючи на брак власних коштів та високі відсоткові ставки за позиченими фінансовими ресурсами. Важливим є наявність і трудових ресурсів в необхідній кількості та належної кваліфікації [6].

Основними сучасними формами підвищення якості фінансового забезпечення інноваційної діяльності вітчизняних підприємств є залучення іноземних інвесторів, формування кластерів та активний розвиток венчурного фінансування.

З метою залучення іноземного фінансового забезпечення інноваційної діяльності досить важливим є здійснення низки заходів на державному рівні, зокрема гарантувати іноземним інвесторам стабільні умови здійснення економічної діяльності, забезпечення належного рівня політичної стабільності, активна державна підтримка у формі пільгового оподаткування, інформаційної та консультативної підтримки. На сьогодні іноземні інвестори з недовірою ставляться до вітчизняної промисловості, зважаючи на нестабільне політичне та економічне середовище, спостерігається негативна динаміка зменшення обсягів іноземного капіталу. Разом з тим, зважаючи на відсутність належного бюджетного фінансування, проблеми в банківській системі, саме кошти іноземного інвестора здатні сприяти поживленню інноваційної діяльності в частині НДДКР.

Крім того, державним органам влади доцільно створити консультативні центри, які б сприяли доступу вітчизняних підприємств до іноземного лізингу як джерела інноваційної діяльності. Отримання обладнання світової якості на умовах лізингу сприятиме підвищенню якості і конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, виготовленню інноваційної продукції, зменшенню постійних витрат в частині енерговитрат.

Іншою умовою розширення форм фінансового забезпечення інноваційної діяльності є кластеризація, яка завдяки притаманного їй синергетичного ефекту, сприятиме суттєвому покращенню фінансового стану вітчизняних підприємств. Важливою відмінною рисою кластера є його інноваційна орієнтованість, оскільки саме вона формує критичну масу знань і генерує інноваційний потік, який забезпечує конкурентні переваги. Нововведення завжди з'являються на стику різних галузей знань, а «розбіжність у знаннях стимулює інновації» [7]. Кластер включає в себе компанії, які кооперуються, проте й конкурують одна з одною. З цієї метою досить доречним є активна співпраця промислових підприємств на партнерських умовах як між собою, так і з вищими навчальними закладами, фінансовими та державними установами. Одним із яскравих прикладів співпраці вищих навчальних закладів із підприємствами можна є створення на базі Стенфордського університету центру високих технологій, що сприяло виникненню таких

компаній як Apple Computer, Hewlett-Packard, Intel, Advanced Micro Devices. В Україні на сьогодні здійснюються певні кроки в напрямку забезпечення співпраці низки вищих навчальних закладів (Національний університет ім. Т.Г. Шевченка, НУ «Києво-Могилянська академія», НТУУ «Київський політехнічний інститут», НУ «Львівська політехніка», Одеський національний технічний університет, Хмельницький національний університет, Уманський національний університет садівництва тощо) із бізнес-структурами в напрямку забезпечення тісної співпраці та формування інноваційних продуктів. Крім того, створено Українську інтегровану систему трансферу технологій, яка є складовою частиною інноваційної інфраструктури, що сприяє комерціалізації науково-технічного потенціалу і розвитку високотехнологічного бізнесу в Україні [8]. Головною метою функціонування каналів трансферу є створення умов для просування інформаційних технологій, високотехнологічної продукції та послуг на внутрішній та міжнародні ринки, скорочення витрат підприємств-розробників технологій на пошук замовників і партнерів у бізнесі, забезпечення юридичної чистоти відповідних угоді захист прав інтелектуальної власності авторів технологій.

Незважаючи на окремі позитивні зрушення, на сьогодні відсутній кругообіг між науково-дослідними закладами, центрами трансферу технологій та промисловим сектором. Більшість вітчизняних підприємств надає перевагу західним технологіям, а не самостійним НДДКР або ж замовленню технологічної продукції у вищів. Така співпраця сприяла б подальшому розвитку як наукового так і промислового сектору країни, сприяла б підвищенню якості фінансування вищих навчальних закладів, зменшила б необхідність підприємств у залучених фінансових джерелах.

Досить важливою сучасною формою, яка активно використовується у світі є використання венчурного фінансування. Венчурний капітал створює можливості поживлення інноваційної діяльності. З цією метою необхідним є налагодження тісних зв'язків в сфері наукового співробітництва між підприємствами та вищими навчальними закладами, залучення венчурних інвесторів. Поживлення зростання обсягів венчурного капіталу може бути ініційоване і зі сторони держави, в першу чергу шляхом більш надійного гарантування та створення сприятливих умов для венчурних інвесторів.

На сьогодні в Україні практично відсутнє венчурне фінансування. Негативним є й зменшення кількості наявних венчурних фондів: чисельність фондів, що ліквідувалися протягом 2015 року, перевищувала кількість новостворених фондів. В цілому протягом 2015 року були визнані 57 венчурних фондів (після 4-х у 2014 році) [9]. Разом з тим, особливістю вітчизняних венчурних фондів є така, що вони створюються як інститути спільного інвестування та використовуються здебільшого для оптимізації управління активами фінансово-промислових холдингів і зниження податкового навантаження. Отже, з метою покращення фінансового забезпечення інноваційної діяльності необхідним є виконання вітчизняними венчурними фондами свого прямого завдання.

Висновки. Таким чином, в сучасних умовах існують різні форми фінансового забезпечення, які могли б використовуватись активно вітчизняними підприємствами, зокрема іноземне інвестування, венчурне фінансування, кластеризація. Проте їх використання вимагає тісної співпраці держави і бізнесу, низки кроків на усіх інституційних рівнях.

Література

1. Войнаренко М. П. Кластери в інституційній економіці / М. П. Войнаренко. – Хмельницький : ХНУ, ТОВ «Триада-М», 2011. – 502 с.
2. Карпенко А. В. Рівень фінансування інноваційної діяльності в Україні / А. В. Карпенко // Економічні інновації. – 2013. – Вип. 54. – С. 72–78.
3. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін. ; НАН України. – К., 2015. – 336 с.
4. Science and Engineering Indicators 2016 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.nsf.gov/statistics/2016/nsb201611/#/report/chapter-4/cross-national-comparisons-of-r-d-performance>
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Зянько В. В. Інноваційна діяльність підприємств та її фінансове забезпечення в умовах трансформаційних змін економіки України : монографія / В. В. Зянько, І. Ю. Єпіфанова, В. В. Зянько. – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 168 с.
7. Кластери в економіці України : монографія / за наук. ред. М. П. Войнаренка. – Хмельницький : ХНУ, ФОП Мельник А. А., 2014. – 1085 с.
8. Офіційний сайт Української інтегрованої системи трансферу технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://untt.com.ua/ua/about>.
9. Офіційний сайт УАІБ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uaib.com.ua>.
10. Дзеджула В. В. Залучені джерела у фінансуванні інноваційної діяльності підприємств / В. В. Дзеджула, І. Ю. Єпіфанова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. – № 2. – Т. 21. – С. 69–74.

Надійшла 23.03.2016; рецензент: д.е.н. В.В. Зянько